

ÇOCUKLARA DAİR HAK İHLALLERİ GÖZLEM RAPORU

Rapor Tarihi: 13.05.2025

Hazırlayan: İzmir Barosu Çocuk Hakları Merkezi

1. GÖZLEM VE RAPORLAMA AMAÇLARIMIZ

Bu Rapor, İzmir Barosu bünyesinde kurulan kriz masasında gönüllü olarak görev alan avukatlar, özel müdafiler ve CMK kapsamında görevlendirilen avukatların 19–30 Mart 2025 tarihleri arasında gerçekleşen protestolar kapsamında çocuklara uygulanan yakalama ve gözaltına alma işlemleri ile soruşturma aşamasında gerçekleşen diğer işlemlere ilişkin gözlem, görüşme ve hukuki destek çalışmalarının derlenmesi ile hazırlanmıştır.

Taraf olduğumuz tüm uluslararası insan hakları ve evrensel çocuk hakları sözleşmeleri ve ilkeleri gereğince çocuk adalet sistemi için, önleyiciliğin ve koruyuculuğun esas olduğu bir yaklaşımla ve onarıcı adalet ilkeleri çerçevesinde hareket etmek konusunda devletin yükümlülükleri bulunmaktadır. Toplumsal, kültürel ve politik nedenlerle dezavantajlı gruplardan olan çocukların özel önlemlerle desteklenmeye, korunmaya ve güçlendirilmeye ihtiyaçları vardır. Elbette çocuklar yalnızca korunması ve desteklenmesi gereken kişiler değil, aynı zamanda haklara sahip olan toplumun aktif özneleridir. Çocukların hayatında etki ve karar mekanizmalarını oluşturan ailenin, toplumun ve devletin, çocuğun yüksek yararı gereğince yükümlülükleri bulunduğu gibi ayrıca devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri ile denetleme ve düzenleme görevleri vardır. İzmir Barosu Çocuk Hakları Merkezinin amaçları arasında, çocuk haklarını ihlal eden eylemlere karşı çocukların korunması için gerekli hukuksal desteği sağlamak, çocukların insan haklarına aykırı olan ve mevcut hakların uygulanmasını zorlaştıran düzenleme ve uygulamaları ortadan kaldırmak yer almaktadır.

19.03.2025 tarihi itibarıyla ülkemizde gerçekleşen toplumsal olaylar kapsamında hakkında yakalama, gözaltına alma, ifade alma ve sorgu işlemleri yürütülen 18 yaş altı ve kanunen çocuk sayılan kişilerin maruz kalmış oldukları hak ihlallerinin tespiti ve gerekli

başvuruların gerçekleştirilmesi amacı ile işbu raporlama çalışması merkezimizce gerçekleştirilmiştir.

2. GÖZLEM FAALİYETLERİ

21.03.2025 ile 30.03.2025 tarihleri arasında hakkında işlem yapıldığı “İzmir Barosu kriz masası ihbar hattına” bildirilen veya farklı kolluk birimlerinde gönüllü olarak bulunan avukatlar tarafından tespit edilen çocukların gözaltı süreleri, yakalama ve sonrasında maruz kaldıkları işkence bulguları ve savcılık ifadeleri sonrasındaki hukuki durumlarını tespit etmek amacıyla çocukların CMK kapsamında görevlendirilen zorunlu müdafileri ve süreçte gönüllü olarak yer alarak çocuklarla ilk görüşmeleri gerçekleştiren avukatlar ile görüşmeler sağlanmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde çocukların ortak hak ihlallerine maruz kalmasının yanında her bir çocuk özelinde tespit edilen bireysel hak ihlalleri de soruşturma dosyasına sunulmuş olup Merkezimizce ve İzmir Barosu bünyesindeki diğer merkez ve komisyonlarca yapılacak başvurularda ilgili bilgi ve belgelerin kullanılmasına karar verilmiş ve gerekli başvurular yapılmıştır.

3. GÖZLEM BULGULARI

- Süreçte toplam 3’ü kız, 20’si oğlan çocuğu olmak üzere 23 çocuğun soruşturma kapsamında haklarında işlem yapıldığı bilgisi merkezimize yansımıştır.
- Bu çocukların hepsinin 15-18 yaş aralığında bulunan çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Bu çocuklardan bir tanesi özel gereksinimli, biri astım hastası, bir diğeri kronik nefes darlığı sorunu bulunan ve diğeri bir çocuk diz kapağında rahatsızlık olması nedeniyle ameliyat günü beklemekte olmasına rağmen olağanüstü olumsuz koşullarda gözaltında tutulmuştur.
- Yapılan yakalama ve gözaltı işlemleri farklı gün ve farklı lokasyonlarda olmak üzere gerçekleşmiş olup aşağıda tespit edilen ihlallerde de belirttiğimiz üzere çocukların fiili yakalama saat ve tarihleri ile evrak üzerinde görünen gözaltı tarih ve saatleri uyumsuzluk gösterdiğinden gözaltı süresinin aşımında ve diğeri ihlal tespitlerinde çocuklar ile yapılan şifahi görüşmelerdeki fiili gözaltı tarih ve saatine yönelik beyanları esas alınmıştır.

4. TESPİT EDİLEN İHLALLER

Süreçte birçok çocuğun yakalama işlemi sırasında şiddetli darp ve cebire maruz kaldığı anlaşılmıştır. Herhangi bir direniş göstermemelerine ve saldırı girişiminde bulunmamalarına rağmen kolluk güçlerince; zor kullanma sınırları alenen ihlal edilerek cop kullanıldığı, kişilerin yere yatırılarak tekmelendikleri, diz ve bot ile kafa ve boyun bölgesine baskı uygulandığı, boyun sıkma suretiyle yakalama gerçekleştirildiği, ters kelepçe uygulandığı, araçlara dahi plastik ve ters kelepçe ile bindirildikleri, araç içerisinde yetişkinlerle beraber 2- 3 saati geçen sürelerle bekletildikleri tespit edilmiştir.

Hem alanda hem de araçlarda işkenceye fiziken doğrudan maruz kalmasalar bile işkenceye maruz kalan diğer çocuk ve yetişkinleri gören çocuklar psikolojik olarak da şiddete maruz kalmıştır. Çocuklar beyanlarında kafası kanayan insanların otobüste bekletildiklerini çok sayıda kişinin otobüste bile kolluk tarafından darp edilmeye devam ettiğini ifade etmiştir.

Çocukların bir kısmının kimlik tespiti dahi yapılmadan otobüslerde bekletildiği muayeneye bile götürülmeden kolluk birimine götürülmeleri nedeniyle yaşları tespit edilemediğinden yetişkin nezarethanesinde gece boyu bekletildiği ertesi sabah gerçekleştirilen kimlik tespiti sırasında kişinin çocuk olduğunu fark etmeleri üzerine ilgili birime sevk edildiği tespit edilmiştir.

Çocukların yakalama işlemleri ve otobüslerde geçen hukuka aykırı gözaltı sürelerinde maruz kaldıkları eylemler nedeniyle vücutlarında; çizik ve ezikler, bacakta kızarıklık ve üstüne basmakta zorluk çekme, boyunda kırmızı lezyonlar, yüz bölgesinde morluklar, gözlerde kızarıklık, batma ve görmede zorluk hissi, el bileklerinde kelepçe nedeniyle oluşan ağrı ve kızarıklıklar, kafa bölgelerine alınan darbeler nedeniyle şişlikler meydana gelmiştir. Ancak birçok çocuğun muayene işlemi sırasında kolluğun çocuk ve hekimin yanında bulunduğu bir kısım hekimler tarafından çocuğun muayene işlemi dahi yapılmadan evrak düzenlendiği ve işkence bulguların raporda belirtilmediği tespit edilmiştir. Hatta bazı çocuklarda gözaltı sürelerinin uzatılması nedeniyle yapılan sağlık

muayenelerinin bir gününde tespit edilen bulgunun bir önceki veya bir sonraki rapor ile uyuşmadığı da gözlemlenmiştir.

Çocuk Şube Müdürlüğünde gerçekleştirilen işlemler sırasında, ilgili kolluk personelinin inisiyatif alarak kanuna aykırı bir şekilde avukatların çocuklarla görüşebilmesi için çocukların veli veya vasisinin iznini aradığını ilettiği gözlemlenmiştir. Çocuklarla görüşme gerçekleştirilebilen avukatların ise yine kanuna aykırı koşullarda ve avukat-müvekkil gizliliğini ihlal edecek şekilde uygun olmayan ortamlarda görüşme gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

Çocuklar ile yapılan görüşmelerde çocuklar, nezarethane koşullarının kötü olması nedeniyle zorluk yaşadıklarını, ortamın aşırı soğuk ve pis olması nedeniyle sonrasında da rahatsızlandıklarını, olması gereken kişi sayısından fazla çocuk bir arada tutulduğundan yetersiz yatacak yer ile kirli battaniyelerde yerlerde yatmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca soğuk, koku ve tuvalet ihtiyaçları gibi nedenlerle kolluk ile iletişime geçtiklerinde Çocuk Şube Müdürlüğünde görevli bazı kolluk görevlileri tarafından çocuklara karşı küfür ve hakaret içerikli söylemlerde bulunduğu bu durum nedeniyle çocukların ihtiyaç ve şikayetlerini iletemedikleri tespit edilmiştir.

PVSK Ek Madde 6'da belirtilen usullere uygun olmayan biçimde teşhis işlemi adı altında gözaltı öncesi kamera görüntüleri vasıtasıyla kişilerin tespit edilebilmesi için çocukların zorla fotoğrafları çekilmiştir.

Yine çocuk şubede çocuklarla ilgili yapılan işlemlerde, çocuklara imzalatılan belgeler hiçbir şekilde okutulmadan imzalatılmıştır. Hangi çocuğun nasıl gözaltına alındığı, dosyasında hangi delillerin bulunduğu ve diğer kişisel veriler çocuğun üstün yararını ihlal edecek ölçüde diğer suça sürüklenen çocukların aileleri ile paylaşılmıştır.

Çocuklar yapılan haksız gözaltı işlemleri nedeniyle eğitim ve öğretimde mazeretsiz devamsızlık yapmak mecburiyetinde kalmış ayrıca serbest kalmalarının ardından okullarına gittiklerinde bir kısım okullarda idari kadro, öğretmenler ve diğer öğrenciler tarafından ayrımcı ve şiddet içeren söylemlere ve davranışlara maruz kalmıştır.

Hakkında yakalama ve gözaltı işlemleri gerçekleştirilen çocuklardan; 7 çocuk 4 gün, 6 çocuk 3 gün, 7 çocuk 2 gün, 3 çocuk ise aynı gün içerisinde savcılık ifadesinde hazır edilmek üzere ilgili kolluk biriminden ailelerine teslim edilmiştir.

Çocukların; tüm işlemleri yetişkinler ile birlikte aynı dosya üzerinden Terörle Mücadele Kanununa aykırılık kapsamında terör suçlarından sorumlu Cumhuriyet Savcısı tarafından yürütülmüştür. İfadeler öncesinde çocuklara ait dosyalar Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet nedeniyle ifalari alınmak üzere tefrik edilmiş ve çocuk suçlarından sorumlu Cumhuriyet Savcısı'na tevzi edilmiştir.

Söz konusu toplumsal olaylar kapsamında yakalanan ve gözaltına alınan çocuklardan tarafımızın bilgisi dahilinde bulunanlar hakkında tutuklama kararı verilmemiştir.

İHLALLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocuk Adalet Sisteminin tarihçesine baktığımızda yüzyıllar süren savaşlar, kıtlık, yoksulluk ve soykırım gibi kitleleri olumsuz etkileyen yaşam haklarını doğrudan gasp eden birçok vaka sonrasında en çok zarar verilen grupların başında çocukların geliyor olması nedeniyle yetişkinlerden ayrı ve özel bir alana ihtiyaç duyulmuş olduğu aşikardır. Ülkemizde yaşanan işbu toplumsal olaylar kapsamında; yukarıda çocukların maruz kaldığı hak ihlalleri tespit edilmiş olup bu ihlaller hem ulusal hem de uluslararası mevzuata aykırılık teşkil etmektedir. Yine yaşanan olaylarda en çok zarar gören grupların başında çocukların geldiğini söylemek mümkündür.

İHLAL EDİLEN ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)

Madde 3: Çocuğun üstün yararı ilkesi

Madde 16: Özel yaşama ve itibarın korunması

Madde 19: Fiziksel veya zihinsel şiddetten korunma hakkı

Madde 37: İşkence, zalimane muamele, hukuka aykırı tutuklama yasağı

Madde 40: Adil yargılanma hakkı, avukata erişim, gizlilik

İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CAT)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

Madde 3: İşkence yasağı

Madde 5: Özgürlük ve güvenlik hakkı

Madde 6: Adil yargılanma hakkı

Madde 8: Özel ve aile hayatına saygı hakkı

Madde 13: Etkili başvuru hakkı

İHLAL EDİLEN ULUSAL MEVZUATIMIZ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Madde 17: Kişinin maddi ve manevi varlığına dokunulamaz, işkence ve kötü muamele yasağı

Madde 19: Kişi özgürlüğü ve güvenliği

Madde 36: Adil yargılanma hakkı

Madde 41: Ailenin korunması ve çocuğun hakları

Türk Ceza Kanunu

Madde 94: İşkence

Madde 96: Eziyet

Madde 109: Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma

Madde 257: Görevi kötüye kullanma

Çocuk Koruma Kanunu

Madde 4: Çocuğun üstün yararı, katılım, gizlilik, ayrımcılık yasağı

Madde 5: Koruyucu ve destekleyici tedbirler

Madde 15: Çocukla ilgili işlemlerde gizlilik esastır

Ceza Muhakemesi Kanunu

Madde 90-91: Yakalama ve gözaltı usulleri

Madde 93: Gözaltına alınanın hakları

Madde 147: Müdafî yardımından yararlanma

Madde 153: Müdafî ile görüşme hakkı

Madde 234: Mağdur ve çocuk hakları

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

Madde 16: Zor kullanma yetkisi – orantılılık ilkesi

Ek 6: Teşhis işlemleri – usulüne uygunluk zorunluluğu

Hasta Hakları Yönetmeliği

İstanbul Protokolü

ÇOCUK ADALET SİSTEMİNE DAİR İHLAL EDİLEN İLKELER

Çocuğun üstün yararı ilkesi

Ayrımcılık yasağı

Gizlilik ilkesi (hem adli işlemlerde hem de kişisel veri bakımından)

Koruyucu ve onarıcı adalet ilkesi

Çocuğun katılım hakkı

İkincil mağduriyetin önlenmesi ilkesi

Hukuka uygun yakalama ve gözaltı

Avukata erişim ve savunma hakkı

Kötü muamele ve işkenceden korunma

Eğitim hakkının ihlal edilmemesi

SONUÇ

19-30 Mart 2025 tarihleri arasında gerçekleşen protestolar sırasında İzmir ilinde yakalanan ve gözaltına alınan çocuklara ilişkin izleme çalışmaları, çocuk haklarına dair temel ilkelerin ihlal edildiğini ve çocukların ciddi hak ihlalleri ile karşı karşıya kaldığını ortaya koymuştur. Gözaltı sürecinde, çocukların yaşlarına uygun, koruyucu ve

destekleyici bir uygulama görmeleri gerekirken; hukuka ve insanlığa aykırı muameleler ile ciddi hak ihlalleri tespit edilmiştir.